

Adaptacje terenów poeksploatacyjnych na cele związane z rekreacją i wypoczynkiem w Polsce

Streszczenie: Znaczna część terenów poeksploatacyjnych w Polsce wymaga rekultywacji. Odbyna się ona w różnych kierunkach. Kierunek rekreacyjny jest rzadko wykorzystywany, gdyż niezbędne są duże nakłady pieniężne. Jednak obiekty rekreacyjne powstałe po rekultywacji terenów przemysłowych cieszą się ogromnym zainteresowaniem turystów. Ludzie potrzebują coraz więcej miejsc do interesującego aktywnego spędzenia wolnego czasu, więc oczekują ciekawych innowacyjnych rozwiązań i projektów. Takie kryteria spełniają właśnie tereny dawnych kamieniołomów czy kopalń. Wśród nich można wymienić bazę nurkową w kamieniołomie Zakrzówek, Jurapark w Krasiejowie czy Amfiteatr Kadzielnia w Kielcach.

Wstęp

Poprzez rekultywację gruntów rozumie się nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym albo zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg [Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych 1995].

Choć liczba gruntów wymagających rekultywacji w Polsce w ciągu lat 2017/2018 zmalała z 64651 ha [GUS 2017] do 62038 ha [GUS 2018], to nadal pozostaje nam, mieszkańcom wiele do zrobienia, aby polepszyć jakość i właściwości gruntów zdegradowanych. W 2018 roku tylko 2% gruntów wymagających rekultywacji zostało jej poddanych. W Polsce znaczna część takich terenów znajduje się na południu oraz na północnym wschodzie i zachodzie kraju ze względu na dużą koncentrację przemysłu w tych rejonach.

Wyróżnia się następujące fazy rekultywacji:

- przygotowawczą (obejmującą przygotowanie dokumentów i wniosku o wydanie decyzji odnośnie do kierunku rekultywacji i przeznaczenia terenu);
- podstawową (polegającą na uporządkowaniu terenu oraz nadaniu mu odpowiedniego układu);

- szczegółową (polegającą na definitywnym uporządkowaniu obiektu, odbudowaniu stosunków wodnych, polepszeniu cech chemicznych warstw powierzchniowych) [Gołda 2005].

Tabela 1. Ogólne i szczegółowe kierunki rekultywacji

Kierunki ogólne	Kierunki szczegółowe
Leśny	▪ Zalesienia o funkcjach: biotycznych, produkcyjnych i reprodukcyjnych, ochronnych ▪ Zadrzewienia o charakterze krajobrazowym, parkowym, rekreacyjnym
Rolny	▪ Uprawy, hodowla
Wodny	▪ Rekreacyjny ▪ Gospodarczy ▪ Rybacki ▪ Przyrodniczy
Rekreacyjny	▪ Wypoczynkowo-turystyczny ▪ Sportowy ▪ Kulturalny
Kulturowy	▪ Kontemplacyjny
Dydaktyczny	▪ Ścieżki tematyczne, muzea, skanseny, ośrodki szkoleniowe, pomniki historii, parki kulturowe
Przyrodniczy	▪ Ochronny ▪ Zadarnienie, zakrzewienie, zazielenienie
Mieszkaniowy	▪ Budownictwo mieszkaniowe, siedliskowe, socjalne, letniskowe
Gospodarczy	▪ Przemysłowy ▪ Usługowy ▪ Komunalny

Źródło: Ostręga A., Uberman R. 2010: *Kierunki rekultywacji i zagospodarowania - sposób wyboru, klasyfikacja i przykłady*. *Górnictwo i geoinżynieria*, 34: 450-451.

Najczęściej rekultywacja w Polsce i na świecie następuje w kierunkach leśnym, rolnym lub wodnym. Rzadziej pojawiają się kierunki przyrodnicze, kulturowe, mieszkaniowe, dydaktyczne, gospodarcze czy też rekreacyjne. Przyjrzyjmy się właśnie adaptacjom idącym w kierunku rekreacji. W miejscach nieczynnych już wyrobisk czy też kopalni pojawiają się obiekty wypoczynkowo-turystyczne (np. plaże, bazy noclegowe, bazy gastronomiczne), sportowe (np. stoki narciarskie, trasy rowerowe), kulturalne (np. teatry, sceny, galerie) [Ostręga i Uberman 2010].

Kierunek sportowy

Kamieniołom Zakrzówek to jeden z najpiękniejszych akwenów nurkowych w Polsce. Znajduje się w Parku Krajobrazowym „Skałki Twardowskiego”

znajdującym się w okolicach Krakowa. Akwen to zalany kamieniołom, z którego eksploatowano wapień dla zakładu chemicznego Solvay. Jego głębokość to maksymalnie 31 metrów. Teren zalany wodą jest otoczony przez wysokie, strome zbocza. Nurkując w tamtejszych wodach na dnie można natrafić na ciekawe artefakty. Są to między innymi: relikty samolotu, kutra, słynnego polskiego samochodu – fiata 125p, samochodu ciężarowego czy też autobusu. Woda w akwenu jest krystalicznie czysta, przez co zwiedzanie podwodnych tajemniczych obiektów nie stanowi najmniejszego problemu.

Kierunek wypoczynkowo-turystyczny

Na terenie województwa opolskiego, w miejscu gdzie przed laty funkcjonowała kopalnia, dziś znajduje się Jurapark Krasiejów. Miejsce to nie jest przypadkowe, gdyż w 1993 roku wykonano w tym miejscu badania paleontologiczne i udało się w tam znaleźć dużo ciekawych skamielin różnych zwierząt bytujących niegdyś na naszej planecie. Wśród nich znalazły się szczątki dinozaura *Solestes opolensis*. Te odkrycia stały się powodem powstania w Krasiejowie pawilonu paleontologicznego, pradawnego oceanarium czy ścieżki z modelami prawie 70 gatunków dinozaurów. Znajduje się tam również nowoczesny Park Nauki i Ewolucji Człowieka, w którym poznaje historię ludzkości. Dominuje w nim innowacyjna cyfrowa technologia, która może niektórym sprawić trudności w odróżnieniu fikcji od rzeczywistości.

Kierunek kulturalny

Amfiteatr Kadzielnia zlokalizowany jest w południowej strefie wyrobiska wapieni dewońskich, w rezerwacie geologicznym Kadzielnia, w Kielcach. Kamieniołom działał do lat 60 i funkcjonował około 200 lat. Po zakończeniu działalności kamieniołomu, aby dokonać rekultywacji terenu, utworzono rezerwat i wybudowano amfiteatr. Na terenie samego rezerwatu występują: wzniesienie Skałka Geologów, jezioro szmaragdowe, interesujące formy krasowe wewnętrzne znajdujące się w 25 jaskiniach oraz zewnętrzne, różnego typu skamieliny fauny (przeważnie morskiej). Utworzono też tam podziemną trasę turystyczną, która przyciąga rzesze turystów. W 2010 roku przebudowano i unowocześniono amfiteatr. Znajduje się on u stóp ściany ze skał wapiennych. Posiada ruchome zadaszenie oraz 5430 miejsc siedzących. Obiekt idealnie wpasowuje się w przestrzeń dawnego kamieniołomu. Jest niepowtarzalnym, unikatowym, najbardziej okazałym tego typu obiektem w Polsce. W tak niepowtarzalnym otoczeniu przyrody, a zarazem nowoczesności amfiteatru, odbywa się wiele imprez kulturalnych, koncertów.

Podsumowanie

Tereny poeksploatacyjne mają w sobie pewną niepowtarzalność, z którą często związana jest ich geneza. Czynniki kulturowe, wyjątkowy krajobraz, jak również rzeźba terenu często decydują o zagospodarowaniu przemysłowego obszaru. Aby przywrócić dawną świetność tych terenów oraz ochronić środowisko naturalne, musimy podjąć się rekultywacji. Dzięki niej tereny te nabierają nowego znaczenia i stają się ponownie użytkowane przez człowieka w celach zupełnie innych niż przemysłowe.

Literatura

- Gołda T., 2005: *Rekultywacja. Skrypty uczelniane Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Skrypt nr 1678*. Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne, Kraków.
- Ostręga A., Uberman R., 2010: *Kierunki rekultywacji i zagospodarowania – sposób wyboru, klasyfikacja i przykłady*. *Górnictwo i geoinżynieria*, 34: 450-451.
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U., nr 121, poz. 1266 ze zm.).
- <http://www.kraken.pl/4,1,0,zakrzowek.html> [20.02.2019].
- <https://juraparkkrasiejow.pl/> [20.02.2019].
- <http://amfiteatr-kadzielnia.pl/historia-obiektu/> [20.02.2019].

Adaptation of areas after exploitation related to recreation and rest in Poland

Summary: A significant part of the land after exploitation in Poland requires reclamation. It takes place in various directions. The recreational direction is rarely used, as large amounts of money are necessary. However, recreational facilities created after the reclamation of post-industrial are as are characterized by a great interest of tourists and a kind of uniqueness that distinguishes them from other such objects oriented to other functions. People need more and more places for interesting, active leisure, so they expect interesting innovative solutions and projects. Such criteria meet the areas of former quarries or mines. Among them, one can mention the diving base in the Zakrzówek quarry, the Jurapark in Krasiejów or the Kadzielnia Amphitheatre in Kielce.

Keywords: reclamation, leisure, area, recreational direction